

Regional Studies
Регионални проучвания

РЕФЛЕКСИВНА КАРТИНА ЗА СОЦИАЛНО ВКЛЮЧВАНЕ НА УЯЗВИМИ ЕТНИЧЕСКИ ОБЩНОСТИ И ГРУПИ У НАС

(Върху примера на образователните институции в община Стралджа)

Ирина Колева

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме. Студията разглежда приносните моменти в научното творчество на доц. днк Веселин Тепавичаров спрямо разработените и апробирани от него подходи за образование в междуетническа среда. Анализират се данни от проведено изследване в образователни институции в община Стралджа. Предлагат се примерни емпирико-теоретични модели за социално включване на деца от ромски произход спрямо ДОС по ГЗЕИО (2016 – МОН).

Keywords: social inclusion; education; ethno-psychology; ethno-pedagogy; social reflexive anthropology; empirical theoretical models for intercultural education

1. Ситуация

Социалното включване на ромите в Европа е предизвикателство в областта на етнопсихологическото знание и социалната рефлексивна антропология.

В настоящото етнопсихологическо и етнопедагогическо изследване са представени резултатите от регионално многоцентрово рандомизирано контролирано проучване, проведено през периода октомври 2016 г. – март 2017 г. в град Стралджа и следните села: Лозенец, Недялско, Първенец, Богорово, Иречеково, Воденичане, Палаузово, Маленово, Атолово, Войника, Каменец, Александрово, Люлин, Саранско, Зимница, Чарда, с цел повишаване на посещаемостта в детските градини сред децата от социално уязвими етнически общности и групи (с фокус – ромски семейства).

Изследователските проекции на представения диагностичен срез се основават на научните приноси на В. Тепавичаров (Teravicharov, 2015, 2016) относно:

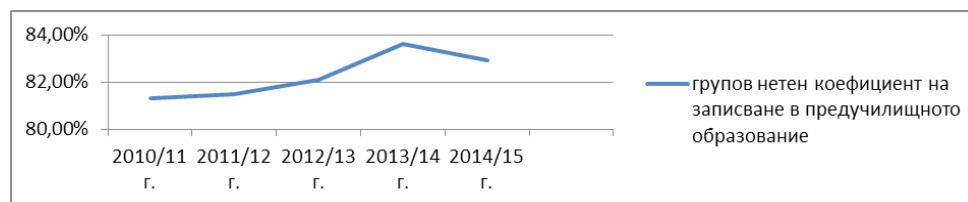
– методика на емпирично изследване за измерване интензитета на идентичността на личността, апробирана през успешно реализирани етапи на съдържателна валидизация;

- качествен анализ и подбор на индикаторите, които са обект на наблюдение;
- операционализирани индикатори, в които се регистрират поведенчески прояви на респондентите.

Рефлексивната образователна картина в системата на предучилищното образование в посочените селища показва намаляване на броя на децата, посещаващи предучилищна образователна институция.

Динамиката на стойностите на нетния коефициент на записване в предучилищното образование в периода 2010 – 2015 г. се представя от таблицата по-долу.

Таблица 1. Динамика на стойностите на груповия нетен коефициент на записване в предучилищното образование в периода 2010 – 2015 г.

В периода от 2010/2011 учебна година до 2014/2015 учебна година нетният коефициент на записване в предучилищното образование на децата на възраст 3 – 6 години повишава стойността си от 81,3% (за 2010/2011 учебна година) до 83,6% (за 2013/2014 учебна година), като спад с 0,7% се наблюдава през учебната 2014/2015 г. в сравнение с предходната учебна година.

Допълнителните финансови стимули в размер на 7 или 20 лв. месечно, отпускани под условие за посещаване на форми на педагогическо взаимодействие, не са оказали влияние върху посещаемостта на децата в детските градини. Организирането на срещи в общностите за предоставяне на информация относно значението на посещаването на детска градина също не е повлияло съществено върху посещаемостта, но е довело до известно нарастване на стремежите на родителите за децата им (и особено за момичетата), както и на тяхната чувствителност по отношение на социалните норми, което благоприятства социалното включване (**равнозначно на технологичната интеграция**) на ромите.

Нарастването на посещаемостта в детските градини на национално равнище е свързано с **намаляване на участието на семействата в образованието на децата**.

В ДОСПО – МОН, отсъства специфика за децата билингви в образователно направление „Български език и литература“ (2016).

ДОСПО не са съобразени и с етнопсихологическите особености на децата от ромски и друг етнически произход. Отсъстват както етнопедагогически, така и етнопсихологически подходи за технологична интеграция на децата от ромски произход в интеркултурна образователна среда.

Ето и някои препоръки от доклада на Съвета на Европа (2016): „Образователната система разполага с ограничени възможности за включването на уязвимите групи и за осигуряването на учащите се на необходимите им умения. Уязвими групи, като ромите и учениците от бедни семейства, продължават да са изправени пред значителни пречки при достъпа до образование и завършването на образование. Равнището на записване за учене сред ромите е на всички степени на образованието значително по-ниско, отколкото за останалата част от населението. Процентът на преждевременно напусналите училище продължава да нараства и е особено висок в селските райони и в по-слабо развитите области. **Премахването на пречките пред участието в образование в ранна детска възраст на децата в неравностойно положение е от основно значение за повишаване на образователните резултати и предотвратяване на случаите на отпадане от училище**“.

2. Методология

Основната цел на оценката на въздействието е да се посочат образователните маркери за стимулиране на познавателната мотивация на деца и родителите спрямо посещаемостта в детските градини (с фокус 5 – 7-годишни деца от ромски произход в община Стралджа).

Контекст на оценката във връзка със страната и политиката

Неравенствата започват в ранна детска възраст: според резултатите от същото проучване от 2011 г., докато повече от 75 % от всички деца в страната на възраст между 3 и 6 години ходят на детска градина, голямото мнозинство от ромските деца не посещават такива образователни заведения. В България например едва 45% от ромските деца на възраст между 3 и 6 години са посещавали детска градина – равнище на посещаемост, което е сходно с това в съседните страни (Световна банка, 2012 г.). Наред с това много ромски деца не могат да се възползват от механизми за ефективна подкрепа на ранното учене и грижи. По-голямата част от ромските деца израстват в бедност и много от тях редовно гладуват. Техните родители имат минимално равнище на образование. Тези обстоятелства пораждат неравностойно положение по отношение на множество критерии – от недохранване до ограничени стимули за учене в ранна детска възраст. Например повечето деца на възраст между 3 и 5 години нямат достъп до книги: през 2011 г. поне 50% от ромските деца в България не са разполагали с книги в домовете си (Kalyonski, 2013).

Европейската комисия насърчава държавите членки да предприемат мерки за повишаване на посещаемостта в детските градини. Съобщението на ЕК „Рамка на ЕС за национални стратегии за интегриране на ромите“⁽¹⁾, издадено през април 2011 г. и утвърдено от Европейския съвет на 24 юни 2011 г., призовава всички държави членки да разширят достъпа до образование и грижи в ранна детска възраст“ (стр. 6) и позовавайки се на приетото през 2011 г. съобщение на Комисията „Образование и грижи в ранна детска възраст: да осигурим за всички деца най-добрия старт в живота за утрешния свят“, настоява за по-широк достъп до висококачествено несегрегирано образование в ранна детска възраст (Nikolov, 2009, 2013).

В България също се поставя подобен акцент върху предучилищното образование. Със законодателни изменения през 2010 г. е предвидено задължително предучилищно образование с продължителност две години с цел да бъдат обхванати всички деца на 5-годишна възраст. На общините е предоставен срок от 2 години, за да изградят необходимия капацитет за приемане на всички деца. Не е ясно дали тази политика ще постигне успешно целта за повишаване на равнището на участие в предучилищното образование сред ромските деца. В България разходите за детска градина се определят от общините, като през 2011 г. страната изпъква сред останалите страни в региона с относително високи месечни разходи за детска градина (Parizov, 2007).

Структура и изпълнение на оценката

Представителната извадка от населението на гр. Страджа и селата Лозенец, Недялско, Първенец, Богорово, Иречеково, Воденичане, Палаузово, Маленово, Атолово, Войника, Каменец, Александрово, Люлин, Саранско, Зимница, Чарда се състоеше от домакинства, подбрани независимо от етническата си принадлежност, с деца на възраст между 3 и 7 години, живеещи в 17 селища.

Кметовете и директорите на детските градини в населените места, както и всички участващи семейства – респективно родители, дадоха съгласието си за участие в оценката и проучването.

За да разберем по-добре факторите, които обуславят установените тенденции по отношение на резултатите от предучилищното образование в посочените и избрани образователни институции, бяха анализирани и въздействията между различни базови демографски характеристики и разпределения на случаен принцип мерки.

Взе се под внимание качеството на образованието в детските градини, образователното равнище на родителите, родителското участие, първият език – майчин, бащин или семеен, и принадлежността към етническа малцинствена група и конкретното етническо подгрупово деление на ромите в този регион.

По-конкретно се анализират въздействията на мерките върху следните подгрупи:

- българските в сравнение с ромските или турските деца;
- децата, чийто първи език е български, в сравнение с децата с друг първи език;
- децата, посещаващи малки групи, в сравнение с децата, посещаващи средни и големи групи (категориите съобразно размера на групите се основават на тертили: най-долни 33 %, средни 33 % и най-горни 33 %);
- децата, чиито родители не са завършили основно образование, в сравнение с децата, чиито родители са завършили основно образование или по-висока образователна степен.

REFERENCES/ЛИТЕРАТУРА

- Koleva, Ir. (2013). Formi na pedagogicheskoto vzaimodeystvie s roditelya v interkulturna sreda. V: *Obuchenie na uchiteli za formirane na znaniya, umeniya i kompetentnosti za rabota v interkulturna sreda*. Narachnik za obuchiteli, 211 – 223. Sofia: University Press [Колева, Ир. (2013) Форми на педагогическо взаимодействие с родителя в интеркултурна среда. В: *Обучение на учители за формиране на знания, умения и компетентности за работа в интеркултурна среда*. Наръчник за обучители, 211 – 223. София: Университетско издателство].
- Kalyonski, Al. (2013) *Etnicheski i religiozni mnozinstva i maltsinstva*. V: *Obuchenie na uchiteli za formirane na znaniya, umeniya i kompetentnosti za rabota v interkulturna sreda*. Narachnik za obuchiteli. str. 88 – 107. Sofia: University Press [Калъонски, Ал. (2013) Етнически и религиозни мнозинства и малцинства. В: *Обучение на учители за формиране на знания, умения и компетентности за работа в интеркултурна среда*. Наръчник за обучители. 88 – 107. София: Университетско издателство].
- Nikolov, Al. (2009). *Ideyata za Evropa. Evropeyskata identichnost. Mrezha za interkulturen dialog i obrazovanie: Turtsiya-Balgariya*. Narachnik za преподаvateli. Sofia: Fomat Vizhan [Николов, Ал. (2009). *Идеята за Европа. Европейската идентичност. Мрежа за интеркултурен диалог и образование: Турция-България*. Наръчник за преподаватели. София: Фомат Вижън].
- Nikolov, Al. (2009). *Natsii i natsionalizam v evropeyski kontekst. Mrezha za interkulturen dialog i obrazovanie: Turtsiya-Balgariya*. Narachnik za преподаvateli. Sofia: Fomat Vizhan. [Николов, Ал. (2009). *Нации и национализъм в европейски контекст. Мрежа за интеркултурен диалог и образование: Турция-България*. Наръчник за преподаватели. София: Фомат Вижън].

- Nikolov, Al. (2013). Etnicheska i religiozna tolerantnost i refleksiya. V: *Obuchenie na uchiteli za formirane na znaniya, umeniya i kompetentnosti za rabota v interkulturna sreda. Narachnik za obuchiteli*. Sofia: University Press [Николов, Ал. (2013). Етническа и религиозна толерантност и рефлексия. В: *Обучение на учители за формиране на знания, умения и компетентности за работа в интеркултурна среда. Наръчник за обучители*. София: Университетско издателство].
- Parizov, P. (2007). *Sotsialna integratsiya na etnokulturnite obshtnosti*. Blagoevgrad: University Press [Паризов, П. 2007. *Социална интеграция на етнокултурните общности*. Благоевград: Университетско издателство].
- Teravicharov, V. (2009). Ponyatiето "evropeets" sred balgarskoto obshtestvo v protsesa na balgarskata evrointegratsiya. *Balgarski folklor*. 3 – 4, 73 – 76. [Тепавичаров, В. (2009). Понятието „европеец“ сред българското общество в процеса на българската евроинтеграция. *Български фолклор*. 3 – 4, 73 – 76].
- Teravicharov, V. (1995). Poselishtna traditsionna struktura na vlastta v selishtata sas smeseno naselenie. V: *Vrazki na savmestimost i nesavmestimost mezhdu hristiyani i myusyulmani v Bulgariya*. 286 – 296. Sofiya [Тепавичаров, В. (1995). Поселищна традиционна структура на властта в селищата със смесено население. Във: *Връзки на съвместимост и несъвместимост между християни и мюсюлмани в България*, 286 – 296. София].
- Teravicharov, V. (2000). *Mladezhkata subkultura*. Sofia: University Press [Тепавичаров, В. (2000). *Младежката субкултура*. София: Университетско издателство].
- Teravicharov, V. (2013). Sotsiokulturna kompetentnost na uchitelya. V: *Obuchenie na uchiteli za formirane na znaniya, umeniya i kompetentnosti za rabota v interkulturna sreda. Narachnik za uchiteli*. 11 – 21. Sofia: University Press [Тепавичаров, В. (2013). Социокултурна компетентност на учителя. В: *Обучение на учители за формиране на знания, умения и компетентности за работа в интеркултурна среда. Наръчник за учители*. 11 – 21, София: Университетско издателство].
- Teravicharov, V. (2013). Etnopedagogicheski osnovaniya na pravata na etnicheskite, religioznite i kulturnite maltsinstva u nas. V: *Obuchenie na uchiteli za formirane na znaniya, umeniya i kompetentnosti za rabota v interkulturna sreda. Narachnik za obuchiteli*. 108 – 119. Sofia: University Press [Тепавичаров, В. (2013). Етнопедагогически основания на правата на етническите, религиозните и културните малцинства у нас. В: *Обучение на учители за формиране на знания, умения и компетентности за работа в интеркултурна среда. Наръчник за обучители*. 108 – 119, София: Университетско издателство].

- тентности за работа в интеркултурна среда. Наръчник за обучители. 108 – 119. София: Университетско издателство].
- Теравичаров, В. (2013). Etnopedagogicheski osnovaniya na pravata na etnicheskite, religioznite i kulturnite maltsinstva u nas. V: *Obuchenie na uchiteli za formirane na znaniya, umeniya i kompetentnosti za rabota v interkulturna sreda*. Narachnik za obuchiteli. 108 – 119. Sofia: University Press [Теравичаров, В. (2013). Етнопедагогически основания на правата на етническите, религиозните и културните малцинства у нас. В: *Обучение на учители за формиране на знания, умения и компетентности за работа в интеркултурна среда*. Наръчник за обучители. 108 – 119. София: Университетско издателство].
- Теравичаров, В. (2013). Etnologiyata tryabva da vleve v balgarskoto uchilishte. V: *Istoriya i kultura na staroplaninskoto naselenie (po primera na obshtinite Etropole i Sungurlare)*. 9 – 26, Sofia: University Press [Теравичаров, В. (2013). Етнологията трябва да влезе в българското училище. В: *История и култура на старопланинското население (по примера на общините Етрополе и Сунгурларе)*. 9 – 26, София: Университетско издателство].
- Теравичаров, В. (2013). Interkulturno obrazovanie. V: *Etnopedagogicheski model za rabota s roditeli. Uchebno pomagalo za pedagogicheskoto vzaimodeystvie s roditeli v mezhdуетnicheska sreda*. 242 – 246, Sofia: University Press [Теравичаров, В. (2013). Интеркултурно образование. В: *Етнопедагогически модел за работа с родители. Учебно помагало за педагогическо взаимодействие с родители в междуетническа среда*. 242 – 246, София: Университетско издателство].
- Теравичаров, В. (2015). Obrazovanie i sotsialen prosperitet. V: *Etnopedagogicheski model za rabota s roditeli. Uchebno pomagalo za pedagogicheskoto vzaimodeystvie s roditeli v mezhdуетnicheska sreda*, 17 – 20, Sofia: University Press [Теравичаров, В. (2015). Образование и социален просперитет. В: *Етнопедагогически модел за работа с родители. Учебно помагало за педагогическо взаимодействие с родители в междуетническа среда*, 17 – 20, София: Университетско издателство].
- Теравичаров, В. (2015). Obrazovatelna integratsiya. V: *Etnopedagogicheski model za rabota s roditeli. Uchebno pomagalo za pedagogicheskoto vzaimodeystvie s roditeli v mezhdуетnicheska sreda*. 21 – 23, Sofia: University Press [Теравичаров, В. (2015). Образователна интеграция. В: *Етнопедагогически модел за работа с родители. Учебно помагало за педагогическо взаимодействие с родители в междуетническа среда*. 21 – 23, София: Университетско издателство].

Tepavicharov, V. (2015). Sotsiokulturna kompetentnost na roditelya. V: *Etnopedagogicheski model za rabota s roditeli. Uchebno pomagalo za pedagogicheskoto vzaimodeystvie s roditeli v mezhdnetnicheskata sreda*. 93 – 96, Sofia: University Press [Тепавичаров, В. (2015). Социокултурна компетентност на родителя. В: *Етнопедагогически модел за работа с родители. Учебно помагало за педагогическо взаимодействие с родители в междуетническа среда*. 93 – 96, София: Университетско издателство].

REFLECTIVE PICTURE OF THE SOCIAL INCLUSION OF VULNERABLE ETHNIC COMMUNITIES AND GROUPS IN BULGARIA

(On the example of the educational institutions in the municipality of Straldzha)

Abstract. The study examines the contributing moments in the scientific work of Assoc. Prof. Vesselin Tepavicharov, DSc., concerning the approaches developed and approached by him for education in a multiethnic environment. Data from a survey conducted in educational institutions in the municipality of Straldja are analyzed.

✉ **Prof. Dr. Irina Koleva**

Department of Ethnology
Faculty of history
University of Sofia
15, Tzar Osvoboditel Blvd.
1504 Sofia, Bulgaria
E-mail: kolevaira@gmail.com

Пълния текст на статията четете
в сп. „Стратегии на научната и образователната политика“, кн. 6/2017 г.